

Szokolczay Lajos

„KÖNYVSIMOGATÓ”

Kiss Ilona művészkönyvei a *Symposion Társaság Galériájában*

Rendhagyó tárlat, már csak a címe miatt is. *Könyvsimogató*? Hiszen valamihez való közeledésnek ez az érzéki megnyilvánulása - a legteljesebb, az ujjbegyünket is „munkára” készítő megismerés - a műtárgyat szinte emberi tulajdonságokkal ruhazza föl. Amelyet nem csupán nézni lehet, hanem - akár a kedvesünket - simogatni és tapintani is. Ebben a kedveskedő, *látva lássatok* gesztusban ott van Kiss Ilona egész lénye, s nem utolsósorban a betű ígésében alakult pályájának esztétikailag revelált alkotásöröme is.

Számára a könyv, évszázadok nyikorgó ajtaját ugyancsak kinyitva, a műveltség temploma. Alázattal illik viseltetni iránta. Aki ennek a különleges dómnak a köveit koptatni akarja, egész korok - elsősorban a magyar nemzet - művelődéstörténetében kell elmerülnie. A művész ehhez ad, egy új kifejezésforma bűbájolásával, nagyon is erős fogódzót.

A művészkönyv mint műtárgy az elmúlt évtized(ek)ben különleges rangot kapott. Újszerű s egyúttal rejtélyes lénye attól csak még izgalmasabb, hogy se nem kép, se nem szobor. Készülhet papírból (papírmasszából), fából, kőből és fémből is, sőt mindezen anyagok kombinálásával. A *könyv-objekt*, az ősi és modern kultúrkinccsnek, formák egybekülésének ez a tárháza ugyan - a legjobbknál legalábbis - visszautal a papirusztekercsek és agyagtáblák Isten kezétől vezérelt *titkaira*, ám ott lüktet benne a kor. Az anyag vagy az ember föltámadásának a reménye? Mindkettő. Fölfedezni ezt, nem más, mint az ihletet folyton tápláló erő biztosítása. Akárhogy is van, az anyagalakításra - a *könyv-építésre* - mindig hatnak valaminő lelki folyamatok.

Kiss Ilona megrendültsége is innen ered, a lehetetlen megkísértéséből. Az áhitat csendjét awal törli föl, hogy szentésgesen dadogó nyelvemlékünket, a magyar költészet hagyományának is becses líra-kezdeményt *képi valósággá* teszi. Nagy méretű könyv az *Ómagyar Mária-siralom* (1996) „Megdolgozott” (vízben áztatott, gyúrt, kivastalt stb.) fekete lapjainak gyászja, a bronz színű akrilfesték-szöveggel, egyetemes fájdalmat közvetít. A három, illetve négy sorra bontott szöveg a könyv baloldali lapjain olvasható, míg a szemközti oldalakon a művész képpé alakított *értelmezései*. A feketére fényes feketével, illetve Mária-kékkel festett négyzetek, az ablak-kívágatok, a réz szitaszöveggel fedett lyukak, a plasztikailag is frappáns, a síkból kiemelkedő papírmassza-, drótkeret- és szöges mező-applikációk mind-mind képi variációk a fiát elveszejtő anya mérhetetlen fájdalmára.

Kiss Ilona kifogyhatatlan leleménnyel ama bibliai történet követi nyomon, ám - szemérmes főhajítással - maga is siratóasszonnyá válik. Drámai összegzésű lapjain, nem híven az évezredes gyalázatot, szinte a világegyetem sír. Ezt a magáévá örökített könyv-objekt-fájdalmat, más kifejezési eszközzel, már fővillantotta *A párizsi tartózkodás könyve* (1993). Nem kevésbé a dörzsvászon borító érdekessé-

gével és a leporellószerűen összehajtogatott két fekete nyelv fölőlegességet sugalló hulladék-applikációival. S az olvasmányélményen alapuló *Janek könyve - Holocauste* (1994) is, fekete lapjaival, a kék bársony-selymet hirtelen megszagató drót-szita betéttel, az *Ómagyar Mária-siralom* fájdalom-előzményeként említhető.

A könyvművész, alkotóként és gondolkodóként is közel kerülve választott vagy őt megtalált témáihoz, drámaként éli meg a távoli múltat. S a közelmúltat is. A kis népekre leselkedő fekete álomban (Elfelejtett nyelv - 1993) éppúgy veszélyt lát, mint a politika szörnyszerűségét jelképező megsosztottságban (*Ost-block* - 1995). A drótháló - börtönrács? - alatt *mozgó* és *rögzített* fémbetűk (*Ost-block*) az élet vagy halál közötti választás kíméletlenségéről vallanak, melynek csak áldozatai vannak, hiszen kénytelen-kelletlen viseli a „hős” a nyakába szakadt történelmet.

Ebben a főfogásban az említett „hős” - a *betű*. A hajdani könyvgrafikus és tipográfus, megurva a sík egyeduralmát, kilépett a térbe. Most már háromdimenziós kalickában, a látomás (anyagyszerű) kibontásához szükséges, esztétikailag meghatározó térben didereg vagy egy kockatesten belüli átlón egyensúlyozva remeg a maga is tárgyként egzisztáló betű [*Jól megőrizni az utolsó humán gesztusokat* - 1994]. Ez utóbbi esetben fémszöggel kivert fekete, műanyagborítású tábla rejti az áldozatot. Mintha - máshonnan véve a példát - a három vastag, és fekete, viasszal átitatott, körbecsorgatott lap - a fájdalomnak *testet* kölcsönző szimbólumként - megállíthatná a sodró erejű örvénylést [*Az idő* - 1997].

Éme *lélegző* objekteteket szemlélve örömmel nyugtázom: a végtelenségig komor arccal szemben ott van a művészkönyvet ragyogó kézműves munkával előállító könyvművész derűs mosolya is. Szellemes, jellemtanulmányoknak ugyancsak érdekes grafikai lapok tanúsítják, hogy a más-más népek fiait különbözőségük ellenére is egybeölelő gesztusban bölcs történelemszemlélet lakozik [*Dobar dan - Köszönések könyve* - 1996]. A *Te meg én* (1997) egymásbacsúsztatott két könyvfedele, karikírozott huncutsággal, a boldogságkeresés keserűség kaputóiról regél, míg a használt kávéfilterekből készített *Kávékönyvecske* (1997), a különleges legyezőforma-alakú lapokból álló, linómetszet figurákat bujtató titok-könyv teli rejtéllyel.

Kiss Ilonának van ereje egy nemrég meghalt román költő előtt tisztelni [*Hommage á Bitzan* - 1998] s a világot *olyannak* láttatni, amilyen. Meseszerűnek vagy humorral példálózónak, a plasztikai jelek, *lapmeghatározók* színét és formáját a grafikai emlékezetből előcsalva franciás könnyedséggel derülni az élet (és művészet) gubancosabb ügyein is. Mert könyvremeke, *A tücsök és hangya* (1997) nem csupán könyvtárgy, csodálni és bámulni való szín- és formavilág, hanem arkánunként ható gesztus is. Léleksimogató.